

* * *

Неосъществима би била без П.Хитов и една от най-големите, фактически най-значимата по мащаби доброволческа акция на българската емиграция по време на сръбско-черногорско-турската война. Тя може да се сравнява само с българските доброволчески части по време на руско-турските войни през XIX в. и най-вече с Опълчението през 1877-1878 г. Но с една твърде съществена разлика. Докато последните били изцяло подчинени на руските политически и военни цели и оставали повече руски инициативи за българско участие, доброволческите чети в сръбско-турската война били дело на самите български революционери, които ги подготвяли продължително и само очаквали въоръжения конфликт, за да ги организират и преминат с тях в България, обединявайки силите си със сръбската армия и нейните действия. При това и преговорите за доброволческите части с официална Сърбия, и подготовката на въоръжените отряди били реализирани по инициатива, според плановете и под ръководството на Панайот Хитов - да не забравяме - от 1867 г. нататък със статут и признание за главен войвода в българското въстание пред сънародниците си, за български представител пред Сърбия и преди всичко за осъществяване на желанието на емиграцията да допринесе за освобождението на отечеството си с пряко участие.

Тук отново ролята и заслугите на П.Хитов се свързват с мястото на Л.Каравелов в българо-сръбските отношения, което обогатява знанията ни по този комплициран от необективни и грубо политизирани тълкувания в публицистиката и научната литература въпрос. Без да разглеждаме темата за Каравелов, следва да отбележим два главни момента. На първо място се откроява сходството, в повечето отношения еднотипността на убежденията на двамата големи българи по принципния въпрос за сътрудничеството. И главната отлика: Л.Каравелов по силата на широтата на погледа си към обективните обстоятелства и на идейното си формиране и израстване като политически лидер и идеолог на българското революционно движение обосновава, осъществява теоретически принципните позиции за революционно сътрудничество между българите и другите южни славяни, преди всичко връзките с демократичните сили около и в Омладината, но при необходимост и с по-умерените либерални политически среди в Сърбия. П.Хитов с хайдушкия и четническият си опит, както и поради продължителното си постоянно пребиваване в княжеството, на практика действа неизменно пред официалните власти в Белград да изпълняват декларациите на правителствата и монарсите си, че ще подпомагат освободителните борби на народите под чужда власт и конкретно българското национално-революционно движение. Войводата, опирайки се на авторитета и влиянието си, също и на постепенно изградените си контакти със сръбските политици и държавници, но и с представители на народните движения и с омладинските дейци, всъщност постоянно работи за необходимото координиране на революционните и военните сили и действия. Твърде